

Ὁρθόδοξος Ἐνημέρωσις

«Ἐντολὴ γὰρ Κυρίου μὴ σιωπᾶν ἐν καιρῷ κινδυνευούσης Πίστεως. Λάλει γάρ, φησί, καὶ μὴ σιώπα... Διὰ τοῦτο ἀγάγῃ ὁ τάλας, δεδοικῶς τὸ Κριτήριον, λαλῶν.

(Ὁσ. Θεοδώρου Στουδίτου, PG 99, 1321)

■ Παρατηρήσεις σὲ ἄρθρο τοῦ θεολόγου κ. Παν. Ἀνδριόπουλου

Ὁ Παπισμὸς εἶναι αἵρεσις*

Ὁμόφωνη ἡ γνώμη τῶν Ἁγίων

Αἶδεσιμ. π. Ἀναστασίου Γκοτσοπούλου
Ἐφημερίου Ἱεροῦ Ναοῦ Ἁγίου Νικολάου Πατρῶν

Τὸ ἀκόλουθο ἄρθρο, ἐπίκαιρο παρὰ ποτέ, ἐν ᾧ περὶ τῶν συζητήσεων μεταξὺ Ὁρθοδόξων καὶ Παπικῶν ποὺ θὰ γίνουιν αὐτὴ τῇ χρονιά, κρούει τὸν κώδωνα τοῦ κινδύνου πρὸς τοὺς ἐνωτικούς, ποὺ παραβαίνουιν τὴν ξεκάθαρη θέση τῶν Ἁγίων τῆς Ἐκκλησίας, γιὰ τὶς προσωπικὲς τοὺς πολιτικάντικες ἐπιδιώξεις, μὲ κίνδυνο νὰ σχίσουιν γιὰ μιὰ φορὰ ἀκόμα τὴν Ἐκκλησία τοῦ Κυρίου. Γιὰ εἶναι βέβαιο, ὅτι οἱ Ὁρθόδοξοι ΔΕΝ θὰ ἀκολουθήσουμε τοὺς ἐνωτικούς σὲ ἓνα τέτοιο ὀλίστημα ἐνώσεως μὲ τὸν Παπισμὸ, ἂν ὁ Παπισμὸς δὲν ἀναιρέσει ΟΛΕΣ τὶς κακοδοξίαι του.

ἈΝΗΜΟΣΙΕΥΘΗΚΕ στὸν τοπικὸ τύπο ἐπιστολὴ τοῦ θεολόγου κ. Παν. Ἀνδριόπουλου μὲ τίτλο «Ἡ Πάτρα, οἱ Καθολικοὶ καὶ ὁ π. Κύριλλος».

Ἄν καὶ πιστεύω ὅτι λεπτὰ θεολογικὰ θέματα εἶναι πολὺ ἐπικίνδυνο νὰ ἐξετάζουιν στὸν Τύπο, ἄς μοῦ ἐπιτρέψει ὁ κ. Ἀνδριόπουλος, ἀναλαμβάνοντας τὸ ρίσκο, στὸν περιορισμένο χῶρο ἐνὸς ἄρθρου, νὰ σχολιάσω ὀρισμένα σημεῖα τῆς ἐπιστολῆς του, τὰ ὁποῖα δημιουργοῦν ἐπικίνδυνη σύγχυσις στὸ λαὸ τοῦ Θεοῦ.

ΓΡΑΦΕΙ ὁ κ. Ἀνδριόπουλος:

«Ὁ ἱερέας δὲν ἔχει κανένα δικαίωμα νὰ ἐκφράζει ὡς ἐπίσημη καμία δογματικὴ γνώμη».

Τί σημαίνει «ἐπίσημη δογματικὴ γνώμη»;

1. Ἄν σημαίνει προσωπικὴ ἄποψη, ἀντίθετη μὲ τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας μας, ἀσφαλῶς ὡς ἱερέας δὲν ἔχει τέτοιο δικαίωμα. Ἀλλὰ μήπως τέτοιο δικαίωμα ἔχει ἕνας Ἐπίσκοπος ἢ Πατριάρχης; Ἀσφαλῶς **καὶ ὁ Πατριάρχης δὲν ἔχει, ὅπως καὶ ὁ ἱερέας!**

2. Ἄν σημαίνει τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας μας, ὄχι μόνο ἔχει δικαίωμα ὁ ἱερέας νὰ τὴν ἐκφράζει, ἀλλὰ ἔχει πρῶτιστο καθῆκον, ἔχει ὑψιστὴν ὑποχρέωση νὰ ἐκφράζει καὶ νὰ κηρύττει τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας μας, ὅπως **ὑποχρέωση ἔχει καὶ ὁ Πατριάρχης!**

Ἄλλωστε, **πραγματικὸς Θεολόγος στὴν Παράδοση τῆς Ἐκκλησίας μας εἶναι ὁ Ἅγιος, αὐτὸς ὁ ὁποῖος ζῆ καὶ μεταδίδει ἀνόθευτη τὴν ἐμπειρία τῆς Ἐκκλησίας, τὴν ἐμπειρία τῆς Θείας Ἀποκαλύψεως.**

Καὶ βέβαια ἡ ἐμπειρία αὐτή, ἡ Θεολογία, ἐκφράζεται αὐθεντικὰ στὶς Οἰκουμενικὰς Συνόδους τῶν Ἐπισκόπων.

Αὐτὸ ὅμως δὲν σημαίνει ὅτι στὴν ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας μας μόνο οἱ Ἐπίσκοποι θεολογοῦσαν, ὅπως ἰσχυρίζεται ὁ κ. Ἀνδριόπουλος καὶ οἱ λοιποὶ κληρικοὶ σιωποῦσαν.

Ἀσφαλῶς ὄχι! Στὴν θεολογία τοῦ διακόνου, τότε, Μεγάλου Ἀθανασίου δογματίσε ἡ Ἀ΄ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος.

Στὴν θεολογία τοῦ ἱερέως (δὲν ἔγινε ποτὲ Ἐπίσκοπος) Ἰωάννου Δαρμασκνοῦ στηρίχθηκε ἡ Ζ΄ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος.

Στὴν θεολογία τοῦ μοναχοῦ Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ θεμελιώθηκε ἡ Ζ΄ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος.

Ἀλλὰ καὶ ἀργότερα στὸν ΙΔ΄ αἰ. δὲν θεολόγησε ὁ Ἅγιος Γρηγόριος Παλαμᾶς, ὄντας ἱερέας;

Μήπως ὁ Θεόδωρος Στουδίτης ἢ ὁ Ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἁγιορείτης ἦταν Ἐπίσκοποι;

Ἀσφαλῶς ὄχι! Ὁ Ἰωσήφ Βρυέννιος μοναχὸς ἦταν, ἀλλὰ διδάσκαλος Ἐπισκόπων καὶ Πατριαρχῶν Κωνσταντινουπόλεως!

Βέβαια οἱ Σύνοδοι εἶναι κυρίως Σύνοδοι Ἐπισκόπων. Ὁ Ἐπίσκοπος ὁμως μετέχει σὲ Συνόδους πρωτίστως ὡς ἐκφραστὴς τῆς ἐμπειρίας τῆς τοπικῆς τοῦ Ἐκκλησίας (κλήρου καὶ λαοῦ), ἐμπειρία ἢ ὁποῖα ἀσφαλῶς ταυτίζεται μὲ τὴν ἐμπειρία τῆς καθόλου Ἐκκλησίας.

Πολὺ ὁμορφα περιγράφει τὴν ἐνότητα τοῦ Ἐπισκόπου καὶ τῶν ὑπ' αὐτὸν πρεσβυτέρων ὁ Ἅγιος Ἰγνάτιος:

«Τὸ πρεσβυτέριον οὕτως συνήρμωται τῷ ἐπισκόπῳ, ὡς χορδαὶ κιθάρα, διὰ τοῦτο ἐν τῇ ὁμονοίᾳ ὑμῶν καὶ συμφώνῳ ἀγάπῃ Ἰησοῦς Χριστὸς ἄδεται»
(πρὸς Ἐφεσίους, IV)!

Στὴν ἐπιστολὴ τοῦ κ. Ἀνδριόπουλου διακρίνεται –μακάρι νὰ σφάλω– μὴ προσέγγιση τῆς Ἐπισκοπικῆς Διακονίας στὴν Ἐκκλησία, μᾶλλον παπικῆς νοοτροπίας. Μήπως καὶ τὰ φαινόμενα ἀφορισμῶν θεολόγων καὶ μάλιστα ἀντιρρητικῶν, δὲν ἐδράζονται σ' αὐτὴ τὴν ἀντίληψη;...

* * *

ΓΡΑΦΕΙ ὁ κ. Ἀνδριόπουλος:

«Καὶ ἐφόσον καμὶα Οἰκουμενικὴ Σύνοδος δὲν ἔχει ἀκόμα συνεδριάσει γιὰ νὰ μελετήσῃ τὴν “αἵρεση” τῶν καθολικῶν καὶ τῶν ἄλλων, δὲν μπορεῖ ὁ καθένας νὰ λέει στὴν Ἐκκλησία ὅτι “φωτίζεται”». «Ὁ Θεοδ. Βαλσαρώνας μάλιστα θεωρεῖ τοὺς καθολικοὺς σχισματικοὺς καὶ ὄχι αἰρετικούς».

Ἡ ἄποψη τοῦ κ. Ἀνδριόπουλου πῶς μόνο Οἰκουμενικὴ Σύνοδος (ἢ τελευταία ἔγινε τὸ 787 μ.Χ.) ἀποφαίνεται τί εἶναι αἵρεση εἶναι ἰδιαίτερα ἐπικίνδυνη ἀπὸ ἐκκλησιολογικῆς ἀπόψεως.

Ἐννοεῖ ὁ κ. Ἀνδριόπουλος, ὅτι **ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία ἔπαυε ἀπὸ τὸ 787 μ.Χ. νὰ αὐτοπροσδιορίζεται καὶ νὰ ἀντιδιαστέλλεται ἀπὸ τὴν πλάνη, τὸ φέμα καὶ τὴν αἵρεση;**

Ἡ ἄποψη αὐτὴ δὲν ὀδηγεῖ σὲ αὐτοαναίρεση τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησιολογίας;

Ὁ κ. Ἀνδριόπουλος συμπεραίνει, ὅτι ἀφοῦ γιὰ τὸν Παπισμὸ, ὁ ὁποῖος παρουσιάστηκε μετὰ τὸ Θ' αἰ. μ.Χ., δὲν ἔχει ἀποφανθεῖ

κάποια Οικουμενική Σύνοδος, κανένας Ὁρθόδοξος, καὶ μάλιστα κληρικός, δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ τὸν χαρακτηρίζει ὡς αἵρεσι!

Διερωτῶμαι ὅμως γιὰ τοὺς Μάρτυρες τοῦ Ἰεχωβά, τοὺς Μορμόνους, τοὺς Πεντηκοστιανούς, τοὺς τηλεαγγελιστὲς κ.ο.κ., ποῖα Οἰκουμενική Σύνοδος ἔχει ἀποφανθεῖ; Ἦ μήπως καὶ αὐτοὶ δὲν εἶναι αἵρετικοί!

Ἀσφαλῶς καὶ εἶναι αἵρετικοί, δηλαδὴ ἐκτὸς τῆς «ΜΙΑΣ, ΑΓΙΑΣ ΚΑΘΟΛΙΚΗΣ ΚΑΙ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ», διότι

α) αὐτοπροσδιορίζονται ὡς μὴ Ὁρθόδοξοι καὶ

β) ἀρνοῦνται τὴν ἐμπειρία καὶ παράδοση τῆς Ἐκκλησίας μας, δηλαδὴ τὴν Ὁρθόδοξη Θεολογία, ὅπως αὐτὴ ἔχει καταγραφεῖ στὶς ἀποφάσεις τῶν Οἰκουμενικῶν καὶ Τοπικῶν Συνόδων, στὰ κείμενα τῶν Πατέρων (consensus Patrum), στὴν λειτουργική Της ζωή.

Ἀλλὰ αὐτὸ ἀκριβῶς δὲν κάνουν καὶ οἱ Παπικοί; Δὲν πιστεύουν ἀντίθετα σὲ ὅσα ἔχουν ἀποφανθεῖ οἱ Οἰκουμενικὲς Σύνοδοι (κυρίως ἡ Β', ἀλλὰ καὶ οἱ Γ', Δ', Ζ' καὶ Ζ'); Δὲν πιστεύουν ἀντίθετα σὲ ὅσα διδάσκει καὶ ζῆ ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία μας; Δὲν αὐτοπροσδιορίζονται ὡς μὴ Ὁρθόδοξοι, μὴ ἀποδεχόμενοι τὴν πίστη μας;

Γι' αὐτὸ καὶ τὸ σύνολο τῶν Ἁγίων τῆς Ἐκκλησίας μας ποὺ ἀσχολήθηκαν μὲ τὸ θέμα αὐτό, ΟΜΟΦΩΝΑ ἀποφαίνονται ὅτι Ο ΠΑΠΙΣΜΟΣ ΕΙΝΑΙ ΑΙΡΕΣΗ!

Κάθε σύγχρονος πτυχιούχος Θεολογικῆς Σχολῆς, κάθε ὀρθόδοξος ποιμένας (ιερέας ἢ Ἐπίσκοπος, ἀκόμα καὶ Πατριάρχης), ὑποχρεοῦται νὰ σεβαστεῖ τὴν ὁμόφωνη γνώμη τῶν Ἁγίων μας.

Τί μᾶς λένε λοιπὸν οἱ Ἅγιοι τῆς Ἐκκλησίας μας;

Α'. Οἱ Ἅγιοι τῆς Ἐκκλησίας μας

(ἡ παράθεση εἶναι ἐνδεικτικὴ)

Μ. Φώτιος, Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως (866):

«Ποῖος δὲν θὰ κλείσει τὰ αὐτιά του στὸ ἄκουσμα τῆς ὑπερβολικῆς αὐτῆς βλασφημίας (τοῦ filioque), ἡ ὁποία ἐναντιώνεται στὰ Εὐαγγέλια, ἀντιτάσσεται στὶς ἅγιες Συνόδους, ἀπορρίπτει τοὺς μακαρίους καὶ Ἁγίους Πατέρες... Ἐναντίον ὄλων μαζί τῶν προφητῶν, ἀπο-

στόλων, ἱεραρχῶν, μαρτύρων καὶ αὐτῶν τῶν ἰδίων τῶν Δεσποτικῶν λόγων ἡ βλάσφημη αὐτὴ καὶ θεομάχος φωνὴ ἐξοπλίζεται... Αὐτοὺς τοὺς ἀπατεῶνες καὶ θεομάχους **καταδικάσαμε μὲ συνοδικὴ καὶ θεία ψήφο**. Καὶ δὲν ἀποφανθήκαμε στηριζόμενοι στὶς δικές μας κρίσεις. **Φέραμε στὸ φῶς καὶ ἐκθέσαμε πάλι σὲ ὅλους τὴν ὀρισμένη ἀπὸ τὶς μέχρι τώρα Συνόδους καὶ τοὺς ἀποστολικοὺς θεσμοὺς καταδίκην**... Ἔτσι καὶ αὐτοὺς, ἀφοῦ ἐμμένουν στὴν πολύμορφη πλάνη τους, τοὺς ἀποκλείσαμε ἀπὸ κάθε χριστιανικὴ κοινότητα... μόνη ἡ κατὰ τοῦ Πνεύματος βλασφημία... ἀρκεῖ νὰ τοὺς ὑποβάλλει σὲ μύρια ἀναθέματα... νὰ ἀποκόψουμε ἀπὸ τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας τὴν γάγγραινα τῆς βλασφημίας... νὰ ξεριζώσουμε τὰ φύτρα τῆς πονηρίας»¹.

Ἅγιος Μάρκος Εὐγενικός (1440):

«Οὐκοῦν ὡς αἵρετικοὺς αὐτοὺς ἀπεστράφημεν καὶ διὰ τοῦτο αὐτῶν ἐχωρίσθημεν... αἵρετικοὶ εἰσὶ ἄρα καὶ ὡς αἵρετικοὺς αὐτοὺς ἀπεκόψαμεν... πόθεν οὖν ἡμῖν ἀνεφάνησαν ἐξαίφνης ὄντες Ὀρθόδοξοι οἱ διὰ τοσοῦτων χρόνων καὶ ὑπὸ τοσοῦτων Πατέρων καὶ διδασκάλων κριθέντες αἵρετικοί;... φευκτέον αὐτοὺς, ὡς φεύγει τις ἀπὸ ὄψεως... τοὺς χριστοκαπίλους καὶ χριστεμπόρους»².

«Ἡμεῖς δι' οὐδὲν ἄλλο ἀπεσχίσθημεν τῶν Λατίνων, ἀλλ' ἢ ὅτι εἰσὶν, οὐ μόνον σχισματικοί, ἀλλὰ καὶ αἵρετικοί»³.

Ἅγιος Γρηγόριος Παλαμᾶς (ΙΔ' αἰ):

«Ὀνίνησι τὸ παράπαν οὐδὲν καὶ παρ' αὐτῶν τῶν οὐρανίων νόων σκευάζεται καὶ προσάγεται τὸ τῆς ψευδοδοξίας ἴαμα»⁴.

Ἅγιος Συμεών, Ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης (ΙΕ' αἰ):

στὸ ἔργο του «Κατὰ πασῶν τῶν αἱρέσεων» χαρακτηρίζει τοὺς Δυτικούς ὡς αἵρεση ποῦ «ἀνεβλάστησεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ὕστερον ἀπὸ τὴν Ζ' Οἰκουμενικὴν Σύνοδον»⁵.

Ἅγιος Νικόδημος Ἀγιορείτης (ΙΗ' αἰ):

«Οἱ Λατίνοι εἶναι αἰρετικοὶ» (σχόλια στὸν ΜΖ' Κανόνα τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων, Πηδάλιον, ἐκδ. Ρηγόπουλου, 1991, σελ. 55).

Ἅγιος Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλὸς († 1779):

«Ὁ ἕνας Ἀντίχριστος εἶναι ὁ Πάπας» (Διδαχὴ Η΄)
«τὸν Πάπα νὰ καταρᾶσθε, γιατί αὐτὸς θὰ εἶναι ἡ αἰτία» (Προφητεία).

Ἅγιος Νεκτάριος, Ἐπίσκοπος Πενταπόλεως († 1920):

«Λέγοντας ὁ Πάπας πὼς εἶναι ἡ κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας, ἐξόρισε ἀπὸ τὴν Δυτικὴ Ἐκκλησία τὸν Χριστό... Αὐτὸς ὁ ὑπερβολικὸς τῦφος (ἔπαρσις) τοῦ Πάπα, αὐτὴ ἡ μοναρχομανία του γέννησε τόσες αἰρέσεις»⁶.

Β΄. Ἐγκριτοὶ Θεολόγοι, Κανονολόγοι καὶ Κληρικοὶ

Θεόδωρος Βαλσαμῶν (ΙΒ' αἰ):

Ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία «ἀπεσχοινίσθη πρὸς ἔθνη καὶ δόγματα τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν Ὁρθόδοξων ἀλλότρια... ἀπέχεσθε τῶν Λατινικῶν δογμάτων τε καὶ συνηθειῶν»⁷.

Ἰωσήφ Βρυέντιος (1431):

«Τοῦτο (τὸ filioque) παραсунаγωγὴν πᾶσαν ἔτεκεν. Τοῦτο πᾶσαν αἵρεσιν εἰσῆγαγεν ... τῆς παραδόσεως πάντων τῶν ἀγίων ἐναντιότης ἐστὶ καὶ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως ἀνατροπή»⁸.

Ἰωσήφ, Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως (1430):

«Οὐκ ἔχουσι τοίνυν ἀπολογίαν οἱ Ἴταλοὶ εὐλογον περὶ τῆς ἑαυτῶν πλάνης. Αὐτοὶ γὰρ ἑαυτοῖς πλάνη καὶ ἀπώλεια γεγόνασι. Καὶ οὐ μόνον εἰς τὸ Πνεῦμα βλασημοῦσι τὸ Ἅγιον, ἀλλὰ καὶ πᾶσαν ἀσέβειαν κατεργάζονται... μὴ οὖν συμπεριενεχθῶμεν τούτοις... ἵνα μὴ καὶ ἡμεῖς τῷ διαβόλῳ προστεησόμεθα... Πῶς γὰρ ἔνωσις ἔσται ἡμῖν μυρίων μεσεμβελούντων δογμάτων μεταξὺ ἡμῶν;»⁹.

Γεννάδιος Σχολάριος, Πατριάρχης Κων/πόλεως (ΙΕ' αί):

«Εἰ μετὰ τῶν Λατίνων ἐνωθήσεσθε οὕτως, καὶ τοῦ Θεοῦ χωρισθήσεσθε καὶ ἀδοξίαν αἰῶδιον ὑποστήσεσθε»¹⁰.

Σίλβεστρος Συρόπουλος, Μ. Ἐκκλησιάρχης ΚΠόλεως (ΙΕ' αί):

«Ἡ τῶν Λατίνων διαφορὰ αἵρεσις ἐστὶ καὶ οὕτως εἶχον αὐτὴν οἱ πρὸ ἡμῶν»¹¹.

π. Ἰουστίνος Πόποβιτς, Καθηγητὴς Δογματικῆς († 1979):

«Εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ὑπάρχουν τρεῖς κυρίως πτώσεις: τοῦ Ἀδάμ, τοῦ Ἰούδα, τοῦ πάπα... Ὁ δὲ Παπισμὸς μὲ τὴν ἠθικὴν του εἶναι κατὰ πολὺ ἀρειανός... Τὸ δόγμα περὶ ἀλαθῆτος τοῦ πάπα εἶναι ὄχι μόνον αἵρεσις, ἀλλὰ παναίρεσις. Διότι καμμία αἵρεσις δὲν ἐξηγέρθη τόσον ριζοσπαστικῶς καὶ τόσον ὀλοκληρωτικῶς κατὰ τοῦ Θεανθρώπου Χριστοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας Του, ὡς ἔπραξε τοῦτο ὁ Παπισμὸς διὰ τοῦ ἀλαθῆτος τοῦ πάπα-ἀνθρώπου. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία· τὸ δόγμα αὐτὸ εἶναι ἡ αἵρεσις τῶν αἰρέσεων, μία ἄνευ προηγουμένου ἀνταρσία κατὰ τοῦ Θεανθρώπου Χριστοῦ»¹².

π. Φιλόθεος Ζερβάκος († 1980):

«Οἱ Λατῖνοι ἐναντιούμενοι εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον... προσέθεσαν, σκοτισθέντες ὑπὸ τοῦ πονηροῦ, καὶ τὸ “ἐκ τοῦ Υἱοῦ”. Ακολουθῶς οἱ Παπολάτραι ὑπέπεσαν εἰς μυρίους κακοδοξίας καὶ αἰρέσεις... εὐχομαι ἢ χάρις τοῦ Θεοῦ νὰ σὲ φυλάξει ἀπὸ τοὺς λύκους, τοὺς αἰρετικούς»¹³.

π. Ἰωάννης Ρωμανίδης, Καθηγητὴς Δογματικῆς († 2001):

«Τὸ *filioque* εἶναι αἵρεσις ἀσχέτως οἰασδῆποτε μεμονωμένης γνώμης ἢ ἐκφράσεως καὶ Ἑλληνος συγγραφῆς, ἂν καὶ δὲν ὑπάρχει οὔτε εἷς Ἑλλην»¹⁴.

Γ'. Ἀλλὰ καὶ συνοδικῶς

ἔχει καταδικαστεῖ ὡς αἵρεση ὁ Παπισμὸς
(ἐνδεικτικὴ ἢ ἀναφορά)

Σύνοδος 879, ἐν Κωνσταντινουπόλει:

(χαρακτηρίζεται ὡς Ἡ΄ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος)

αἵρετικὴ πλάνη ἢ προσθήκη του filioque στὸ Σύμβολο τῆς Πίστεως.

Σύνοδος 1170, ἐν Κωνσταντινουπόλει:

«βουλὴν κατεβάλοντο, ἵνα τελείως ἀποκόψωσι τελείῳ χωρισμῷ τὸν Πάπα καὶ πάντα τοὺς σὺν αὐτῷ... οὕτω αὐτοὺς τελείῳ ἀναθεματισμῷ παρέδωσαν, καθὼς καὶ τὰς λοιπὰς αἱρέσεις... φήσαντες τὸ Ἀποστολικὸν “αἵρετικὸν ἄνθρωπον μετὰ πρώτην καὶ δευτέραν νοθεσίαν παραιτοῦ, εἰδὼς ὅτι ἐξέστραπτε ὁ τοιοῦτος καὶ ἀμαρτάνει ὧν αὐτοκατάκριτος”»¹⁵.

Σύνοδος 1450, ἐν Κωνσταντινουπόλει:

(τελευταία Σύνοδος στὸν Ἱερὸν Ναὸν Ἁγίας Σοφίας)

Καταδίκη τῆς ἐνωτικῆς Συνόδου Φεράρας-Φλωρεντίας καὶ τῶν αἵρετικῶν διδασκαλιῶν τῶν Λατίνων¹⁶.

Σύνοδος 1722, ἐν Κωνσταντινουπόλει:

«Νὰ ἀποδιώχνητε τὸ ψεῦδος ... νὰ ἀπέχετε μακριὰ ἀπὸ τὶς καινοτομίες καὶ τοὺς νεωτερισμοὺς τῶν Λατίνων, οἱ ὁποῖοι δὲν ἄφησαν κανένα δόγμα καὶ μυστήριον καὶ παράδοση τῆς Ἐκκλησίας ποὺ νὰ μὴν τὸ φθεῖρουν καὶ τὸ νοθεύσουν»¹⁷.

Σύνοδος 1838, ἐν Κωνσταντινουπόλει:

«Νὰ προφυλάξωμεν τὰ γνήσια τέκνα τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τὰς βλασφημίας τοῦ Παπισμοῦ... τὰ βάραθρα τῶν αἱρέσεων καὶ τοὺς ψυχοφθόρους κρημνοὺς τῆς παπικῆς πλάνης των... ἵνα γνωρίσητε ὅσον τὸ διάφορον ἡμῶν τῶν Ὁρθοδόξων ἀπὸ τῶν Κατόλικων, ἵνα μὴ ἀπατάσθε ἀπὸ τοῦ λοιποῦ ἀπὸ τὰ σοφίσματα καὶ καινοφρονίας τῶν ψυχοφθόρων τούτων αἵρετικῶν... τῆς ματαιόφρονος καὶ σατανικῆς τούτων αἱρέσεως»¹⁸.

Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας, Ἱεροσολύμων, 1848:

«Ἀπὸ αὐτὲς τὶς αἱρέσεις ποὺ διαδόθηκαν σὲ μεγάλο

μέρος τῆς οἰκουμένης, γιὰ τοὺς λόγους ποὺ γνωρίζει ὁ Κύριος, ἦταν κάποτε ὁ Ἀρειανισμός. **Σήμερα εἶναι καὶ ὁ Παπισμός...** (τὸ *filioque*) εἶναι αἵρεση καὶ αὐτοὶ ποὺ τὴν πιστεύουν **αἵρετικοί...** γι' αὐτὸ καὶ ἡ Μία, Ἁγία, Καθολικὴ καὶ Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία ἀκολουθώντας τὰ ἔχνη τῶν ἀγίων Πατέρων, ἀνατολικῶν καὶ δυτικῶν, κήρυξε καὶ παλαιὰ ἐπὶ τῶν Πατέρων μας, καὶ ἀποφαίνεται **πάλι σήμερα συνοδικῶς... ὅτι εἶναι αἵρεση καὶ οἱ ὁπαδοὶ του αἵρετικοί... Ἐπίσης οἱ συναξεῖς ποὺ συγκροτοῦνται ἀπὸ αὐτοὺς εἶναι αἵρετικὲς καὶ κάθε κοινωνία πνευματικὴ τῶν Ὁρθοδόξων τέκνων... μὲ αὐτοὺς εἶναι ἀντικανονικὴ, ὅπως ὀρίζει ὁ ζ' κανόνας τῆς Γ' Οἴκ. Συνόδου**»¹⁹.

Σύνοδος 1895, ἐν Κωνσταντινουπόλει:

«Υπάρχουν οὐσιώδεις διαφορὲς ποὺ ἀφοροῦν στὰ θεοπαράδοτα δόγματα τῆς πίστεώς μας καὶ στὸ θεοσυστατο κανονικὸ πολίτευμα τῆς διοικήσεως τῶν Ἐκκλησιῶν... Ἡ Παπικὴ Ἐκκλησία... ὄχι μόνον ἀρνεῖται νὰ ἐπανέλθει στοὺς Κανόνες καὶ τοὺς ὅρους τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, ἀλλὰ στὸ τέλος τοῦ 19ου αἰ. εὐρύνοντας τὸ ὑφιστάμενο χάσμα, ἐπισημῶς ἀνακήρυξε καὶ ἀλάθητο... Ἡ σημερινὴ Ρωμαϊκὴ εἶναι Ἐκκλησία τῶν καινοτομιῶν, τῆς νοθεύσεως τῶν συγγραμμάτων τῶν Πατέρων, τῆς παρερμηνείας τῆς Γραφῆς καὶ τῶν ὅρων τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων. Γι' αὐτὸ εὐλόγως καὶ δικαίως ἀποκηρύχθηκε καὶ ἀποκηρύσσεται ἐφ' ὅσον μένει στὴν πλάνη της»²⁰.

Πληθώρα ἄλλη Τοπικῶν Συνόδων:

Ὁ θεολόγος-καθηγητὴς Παν. Σημάτης (Αἴγιο)²¹ ἀναφέρεται ἐκτὸς τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων καὶ σὲ πληθώρα ἄλλη Τοπικῶν Συνόδων τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας μας μετὰ τὸ Σχίσμα, ποὺ καταδικάζουν τὶς αἵρετικὲς διδασκαλίες τοῦ Παπισμοῦ (1089, 1233, 1273, 1274, 1282, 1285, 1341, 1351, 1441, 1443, 1484, 1642, 1672, 1722, 1727, 1755, 1838, 1848, 1895).

ἽΟμοφωνία Πατέρων καὶ Συνόδων:

Ὅταν ἀποφαίνωνται ὁμόφωνα οἱ Ἅγιοι Πατέρες, ὅταν οἱ Σύνοδοι ὁμοφώνως δογματίζουσι, ὅταν οἱ θεολόγοι ὁμιλοῦν, τί πρέπει νὰ κάνουμε ἡμεῖς οἱ... πολὺ μικροὶ – σὲ θεολογικὴ κατάρτιση καὶ ἀγιότητα;

Τὸ ἀσφαλέστερο εἶναι νὰ σιωποῦμε, ἢ ὅταν πρέπει, λόγῳ θέσεως καὶ εὐθύνης, νὰ ἐπαναλαμβάνουμε τὴν ὁμόφωνη πίστη τῆς Ἐκκλησίας μας.

Τὸ περισσὸν – ἢ καὶ τὸ ἔλαττον – ἐκ τοῦ πονηροῦ...

* * *

ΚΑΤΑΛΗΓΕΙ ὁ κ. Ἀνδριόπουλος τὸ ἄρθρο του μὲ πατρικοῦ ἐνδιαφέροντος ρητορικὸ ἐρώτημα:

«Τί μέλλει γενέσθαι μὲ τοὺς Ὁρθοδόξους οἱ ὁποῖοι κάθε Κυριακὴ συμμετέχουν στὴν χορωδία τοῦ Καθολικοῦ Ναοῦ (στὴν Πάτρα); Μήπως πρέπει νὰ μποῦν σὲ ἀκοινωνησίᾳ ἐπειδὴ συμ-προσεύχονται μὲ “αἱρετικούς”».

Ἡ κορύφωση τῆς τραγικότητος καὶ τῆς σύγχυσης!

Ὅταν τέτοια ἐρώτηση ἀπευθύνει πτυχιούχος Θεολογικῆς Σχολῆς, βαβαὶ τῆς συμφορᾶς!

Πολὺ δύσκολα θὰ μποροῦσε νὰ ὑπάρξει καλύτερη καὶ συνοπτικότερη περιγραφὴ τῆς σχετικοποιήσεως τῆς πίστεως, τῆς πλήρους ἀμβλύνσεως τοῦ ὀρθοδόξου αἰσθητηρίου, τῆς καταστροφῆς τῶν ἐκκλησιολογικῶν ἀντανακλαστικῶν, τῶν φρικτῶν συνεπειῶν τοῦ **κακοῦ οἰκουμενισμοῦ** στὴν Ὁρθόδοξη αὐτοσυνειδησίᾳ μας!

Ἄς μοῦ ἐπιτρέψει ὁ κ. Ἀνδριόπουλος νὰ ἀξιοποιήσω τὸ δημοσίευσμά του ὡς **ζῶσα μαρτυρία ἐκκλησιαστικῆς ἀλλοτριώσεως**.

ΚΑΙ, ἄς μοῦ συγχωρεθεῖ ἡ κριτικὴ: **κακὸς οἰκουμενισμὸς** – ὑπεύθυνος γιὰ τὴ σύγχυση τοῦ λαοῦ – εἶναι τὰ ὅσα ἔγιναν κατὰ τὴν θρονικὴ ἑορτὴ στὸ Φανάρι (30.11.2006).

Δὲν ἀναφέρομαι ἀσφαλῶς στὶς συναντήσεις ἢ στὶς πολιτικοῦ ἢ *ἀθλητικοῦ ὕφους* ἐκδηλώσεις (ὑψωση ἐνωμένων χερῶν ἀπὸ τὸ μπαλκόνι!), ἀλλὰ στὴ λειτουργικὴ καὶ ἐκκλησιολογικὴ ἐκτροπὴ, τοῦ **λειτουργικοῦ ἀσπασμοῦ** Πατριάρχου-Πάπα καὶ τῆς

ἀπαγγελίας ἐκ μέρους τοῦ Πάπα ἐν ᾧρα Θ. Λειτουργίας τοῦ «Πάτερ ἡμῶν»!

Διερωτῶμαι: ὁ λειτουργικὸς ἀσπασμὸς εἶναι αὐτόνομη πράξις ἢ τὸ προαπαιτούμενο, ὥστε «ἐν ὁμοιοῖα ὁμολογήσωμεν» τὸ Τρι-αδικὸν Δόγμα, τὴν Θεολογίαν ὅπως διατυπώθηκε στὸ Σύμβολο τῆς Πίστεως; Ὅταν δὲν ὑπάρχει ἡ ὁμολογία κοινῆς πίστεως – ἀφοῦ δὲν ὑπάρχει κοινὴ Θεολογία – τί νόημα ἔχει ὁ λειτουργικὸς ἀσπασμὸς Ὁρθοδόξου Ἀρχιερέως καὶ αἵρετικοῦ Ἡγέτου;

Ἐπίσης, ἀπὸ πότε ἓνας αἵρετικὸς – κατὰ τὴν ὁμόφωνη γνώμη Ἁγίων καὶ Συνόδων – συμμετέχει διὰ τῆς ἀπαγγελίας τῆς Κυριακῆς προσευχῆς στὴν Θ. Λειτουργία; Ἀπὸ πότε ἓνας αἵρετικὸς προσεύχεται ὡς κανονικὸς Ὁρθόδοξος Χριστιανὸς ἐξ ὀνόματος τοῦ πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας μας; Τὸ «Πάτερ ἡμῶν» εἶναι ἡ κύρια προσευχὴ προετοιμασίας τοῦ λαοῦ γιὰ «τὸν ἐπιούσιον ἄρτον» τῆς Θ. Εὐχαριστίας²². Μπορεῖ ἄραγε νὰ προσεύχεται μέσα στὴν Θ. Λειτουργία μας, λέγοντας «ὁδὸς ἡμῖν σήμερον» τοῦτον τὸν Ἄρτον, κάποιος (ὁ Πάπας), στὸν ὁποῖο ἀπαγορεύεται ρητὰ ἡ μετάδοση τῆς Θ. Εὐχαριστίας; Τί νόημα ἔχει μιὰ τέτοια προσευχή;

Ἀνεξάρτητα ἀπὸ τίς προθέσεις τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου – καὶ θέλω νὰ πιστεύω ὅτι εἶναι ἀγαθὲς – ἡ ζημιὰ στὸ λαὸ μας εἶναι δεδομένη: θεολογικὸς *μινιμαλισμός*, περιφρόνησις τῆς κανονικῆς τάξεως, ὑποβιβασμὸς τῆς ἀλήθειας τῆς πίστεως μπροστὰ σὲ σκοπιμότητες καὶ κυρίως ἐξίσωσις τῆς Ἐκκλησίας μὲ τὴν αἵρεσι!

Καὶ τὸ ὄφελος ἀπὸ τὴν συμπροσευχὴν μᾶλλον ἀνύπαρκτο. Ἐκτὸς καὶ ἂν ἡ ἀπαγγελία στὸ Φανάρι ἐντάσσεται σὲ σχέδιο καὶ εἶναι ὁ προάγγελος, ὥστε πολὺ σύντομα νὰ δοῦμε καὶ τὸ Κοινὸ Ποτήριον χωρὶς «τὴν ἐνότητα τῆς πίστεως»! Μὴ γένοιτο!

ΤΙ ὅμως θὰ ἀπαντήσουμε στὸ ἐρώτημα ποῦ θέτει ὁ κ. Ἀνδριόπουλος γιὰ τοὺς Πατρινοὺς «Ὁρθοδόξους» ποῦ ψάλλουν σὲ Παπικὴ Θ. Λειτουργία;

1. Ἄν θέλω νὰ μὴν τοὺς στενοχωρήσω, νὰ ἔχω καλὲς δημόσιες σχέσεις, τὴν καλὴν τοὺς μαρτυρίαν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐπαίνους τῶν ΜΜΕ (θὰ πρέπει νὰ τὰ ρωτᾶμε πρὶν μιλήσουμε!), γιὰ τὸ πόσο «σύγχρονος», «ἀνεκτικὸς», «ἀνοιχτόμυαλος», «πολυ-πολιτισμικός», κ.ο.κ. εἶμαι, θὰ τοὺς πῶ ὅτι δὲν ὑπάρχει κανένα πρόβλη-

μα! Νὰ συνεχίζουσι νὰ πηγαίνουν, καὶ νὰ κοινωνᾶνε ἀκόμα στοὺς Παπικούς, καὶ ὅταν θέλουσι νὰ ἔρχονται καὶ στὴν Ὁρθόδοξη Λειτουργία καὶ νὰ κοινωνᾶνε καὶ πάλι χωρὶς κανένα ἐνδοιασμό!

Καὶ ἂν θέλουσι ἄς προχωρήσουσι καὶ στὸ ἐπόμενο βῆμα, μὲ τὴν νοοτροπία ποὺ καλλιεργεῖται δὲν θὰ ἀργήσει· μποροῦσι χωρὶς κανένα ἐνδοιασμό καὶ πάλι νὰ φέλνουσι καὶ σὲ ἰσλαμικὰ τεμένη! Ὁ δρόμος ἦδη ἀνοιξε: στὴν Ἰσπανία παπικὸς ἱερέας κατὰ τὴν ὥρα τῆς Θ. Λειτουργίας, μετὰ τὸ Εὐαγγέλιο, παραχωρεῖ τὸν ἄμβωνα στὸ Χότζα γιὰ νὰ διαβάσει καὶ αὐτὸς τὰ δικά του, τὸ... Κοράνιο!

2. Ἄν ὅμως θέλω νὰ σέβομαι τὸ πετραχήλι μου, αἰσθανόμενος τὴν μεγάλην εὐθύνη ἔναντι Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, **θὰ πρέπει νὰ βοηθήσω τοὺς συμπολίτες μου νὰ καλλιεργήσουσι τὸ νεκρωμένο –δυστυχῶς– ὀρθόδοξο αἰσθητήριό τους. Καὶ τότε μόνοι τους θὰ καταλάβουσι καὶ ἀσφαλῶς θὰ στενοχωρηθοῦσι καὶ θὰ κλάψουσι μὲ δάκρυα ποὺ θὰ τοὺς γεμίσουσι ὅμως μὲ χαρά, γιὰ τὸν θησαυρὸ ποὺ δὲν ἤξεραν ὅτι εἶχαν καὶ περιφρονοῦσαν!**

Αὐτὸ ὅμως θέλει πολλὴ δουλειὰ καὶ πολλὴ προσευχή, πρῶτα σὲ μένα καὶ μετὰ σὲ αὐτοὺς καὶ σὲ ὅλους!

* * *

ΑΛΛΩΣΤΕ δὲν πρέπει νὰ ἔχουμε τὴν παραμικρὴ ἀμφιβολία, ὅτι ὅταν ἐμεῖς οἱ Ὁρθόδοξοι ζοῦμε ἀθηντικὰ τὴν πίστη μας, θὰ γίνουμε οἱ καλύτεροι *Οἰκουμενιστές*²³, δηλαδὴ *Πατερικοὶ Οἰκουμενιστές*²³, καὶ ὅταν θελήσει ὁ Θεὸς θὰ ἔρθει καὶ ἡ ἔνωση τῶν ἀποσχισθέντων στὴν ΜΙΑ, ΑΓΙΑ, ΚΑΘΟΛΙΚΗ καὶ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ καὶ ἔτσι «ἐπόμενοι τοῖς Πατράσιν ἡμῶν» θὰ ἀναδειχθοῦμε **ἐνωτικοὶ ἀντιπαπιστές**.

Πάτρα, 28.4.2007

(*) Από τὸ Διαδίκτυο, Ἴστοσελίδα «Ὁρθόδοξη Ὁμάδα Δογματικῆς Ἑρευνας»: www.oodegr.com/oode/oikoygm/aires1.htm (7.5.2007). Ἐπιμέλ. ἡμετ.

1. **Ἰω. Καρμίρη**, Τὰ Δογματικὰ καὶ Συμβολικὰ Μνημεῖα τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας, ἐν Ἀθήναις 1952, μτφρ. «Ὁ πειρασμὸς τῆς Ρώμης», ἔκδ. Ἱερᾶς Μονῆς Κουτλουμουσίου Ἁγίου Ὁρους, σελ. 25-39.
2. **Ἰω. Καρμίρη**, ἐνθ. ἀνωτ., σελ. 353-362.
3. **ΚΕ' Συνεδρίαση τῆς Συνόδου Φερράρας Φλωρεντίας**, εἰς Ἱερὸν Πηδάλιον, ἔκδ. Ρηγοπούλου, Θεσσαλονίκη 1991, σελ. 55.
4. Μετφρ. «*τοὺς Λατίνους δὲν μποροῦν οὔτε οἱ ἄγγελοι νὰ τοὺς μετακινήσουν, προσφέροντάς τους τὸ φάρμακο στὴν ψευδο-δοξία (ἀντίθετο τῆς Ὁρθοδοξίας)*», ἔκδοσις Γρηγορίου Παλαμᾶ, τ. 1, σελ. 194.
5. **Συμεῶν, Ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης**, Τὰ Ἄπαντα, Θεσσαλονίκη, σελ. 32-40.
6. **Ἁγίου Νεκταρίου**, Μελέτη ἱστορικὴ περὶ τῶν αἰτίων τοῦ Σχίσματος, Ἀθήναι 2000².
7. PG 138, 968.
 - Σφάλλει ὁ κ. Ἀνδριόπουλος, ἐκτιμώντας ὅτι σὲ αὐτὸ τὸ χωρίο τοῦ ὁ Βαλασαμῶν χαρακτηρίζει τοὺς Λατίνους ὡς σχισματικοὺς καὶ ὄχι αἰρετικούς. Ἀντιθέτως, ἐδῶ ὁ Βαλασαμῶν τονίζει ξεκάθαρα ὅτι τὸ σχίσμα ὀφείλετο στὸ ὅτι οἱ Λατίνοι ξέφυγαν «*σὲ ἥθη καὶ δόγματα τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν Ὁρθοδόξων ἀλλότρια*», δηλαδὴ *σὲ αἱρέσεις!* Μάλιστα στὴ συνέχεια συνιστᾷ *νὰ ἀπέχουμε ἀπὸ τὰ Λατινικὰ δόγματα!*
 - Βλ. καὶ σχετικὴ ἐρμηνεῖα ἀπὸ τὸν Ἅγιο Μᾶρκο Εὐγενικό, εἰς **Ἰω. Καρμίρη**, ἐνθ ἀνωτ., σελ. 358.
8. Λόγοι Η' καὶ Κ' περὶ τῆς Ἁγίας Τριάδος εἰς **Νικ. Ἰωαννίδη**, Ὁ Ἰωσήφ Βρυέννιος, Ἀθήνα 1985, σελ. 189-190.
 - Ὁ Βρυέννιος τονίζει ἐπανειλημμένως ὅτι οἱ Λατίνοι εἶναι αἰρετικοὶ (Μελέτη περὶ τῆς τῶν Κυπρίων ἐνώσεως, σελ. 1-25, αὐτόθι).
9. **Ἀρχιμανδρίτου Δημητρακοπούλου Ἀνδρονίκου**, Ἡ Ἱστορία τοῦ Σχίσματος, ἔκδ. Τῆνος, 1996, σελ. 89, 161.
10. ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 196.
11. Ἱερὸν Πηδάλιον, ἔκδ. Ρηγοπούλου, Θεσσαλονίκη 1991, σελ. 55.
12. **Ἀρχιμανδρίτου Ἰουστίνου Πόποβιτς**, Ἄνθρωπος καὶ Θεάνθρωπος, ἔκδ. Ἀστὴρ, Ἀθήνα, 1987³, σελ. 152, 141, 159.
13. **Γέρων Φιλόθεος Ζερβάκος**, ἔκδ. Ὁρθόδοξος Κυψέλη, Θεσσαλονίκη 1988, σελ. 565.
14. **Ἰωαν. Ρωμανίδου**, Δογματικὴ καὶ Συμβολικὴ Θεολογία τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας, τ. Α', σελ. 343 κ.ἐξ.
15. **Ἀγκύρας Μακάριος**, εἰς **Δημητρακοπούλου Ἀνδρονίκου**, Ἡ Ἱστορία τοῦ Σχίσματος, ἔκδ. Τῆνος, 1996, σελ. 57.
16. **Ἀρχιμανδρίτου Δημητρακοπούλου Ἀνδρονίκου**, Ἡ Ἱστορία τοῦ Σχίσματος, ἔκδ. Τῆνος, 1996, σελ. 194.
17. **Ἰω. Καρμίρη**, ἐνθ. ἀνωτ., σελ. 822-859.
18. **Ἰω. Καρμίρη**, ἐνθ. ἀνωτ., σελ. 900.
19. **Ἰω. Καρμίρη**, Τὰ Δογματικὰ καὶ Συμβολικὰ Μνημεῖα τῆς Ὁρθοδόξου Κα-

θολικῆς Ἐκκλησίας, ἐν Ἀθήναις 1952, σελ. 905-925, μτφρ. «*Ὁ πειρασμὸς τῆς Ρώμης*», ἔκδ. Ἱερᾶς Μονῆς Κουτλουμουσίου Ἁγίου Ὁρους, σελ. 85-115.

20. Ἰω. Καρμίρη, ἐνθ. ἀνωτ., σελ. 932-946.

21. Σηράτη Παναγιώτου, Εἶναι αἴρεσις ὁ Παπισμὸς; Τί λένε Οἰκουμενικὲς Σύνοδοι καὶ Πατέρες, Ὑπόμνημα-ἐρώτημα στὴν ἐπὶ τῶν Νομοκανονικῶν Ἐπιτροπῇ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, Αἴγιο 2007, σελίδες 39.

22. Ἀρχιμανδρίτου Παρασκευοπούλου Γερβασίου, Ἑρμηνευτικὴ ἐπιστάσις ἐπὶ τῆς Θείας Λειτουργίας, Πάτρα 2005², σελ. 441· **Εὐδοκίμωφ Παῦλος**, Ἡ προσευχὴ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, Ἀθήνα 1982², σελ. 187.

23. Σημ.ἡμ.: Ἐξ Ὁρθοδόξου ἀπόψεως, ἀδόκιμοι ὄροι. Ἡ λέξις *Οἰκουμενισμὸς*, προελεύσεως Δυτικῆς καὶ μὲ θεολογικὴ σημασιολογία Προτεσταντικὴ, εἶναι σαφῶς ἀντορθόδοξος. Ἡ ἐκκλησιολογία τοῦ *Οἰκουμενισμοῦ*, ὡς *περιεκτικὴ* (comprehensive), ἀντιτίθεται στὴν Ὁρθόδοξην Ἐκκλησιολογία, ὡς *ἀποκλειστικὴ* (exclusive).